

## Archiwum Andrzeja Wajdy

ABSTRACT. Matysiak Mateusz, *Archiwum Andrzeja Wajdy* [Andrzej Wajda Archive]. „Przestrzenie Teorii” 27. Poznań 2017, Adam Mickiewicz University Press, pp. 31–34. ISSN 1644-6763. DOI 10.14746/pt.2017.27.4.

The author offers a concise description of the contents of the Andrzej Wajda Archive, which is located in the Manggha Museum of Japanese Art and Technology in Kraków. His enormous legacy comprises not just his film and theatre work, but the whole of the director's exceptionally colourful and intensive creative, political and social activity.

Nie u każdego człowieka objawia się wewnętrzna potrzeba gromadzenia i przechowywania owoców własnej pracy. Uświadamiają ją sobie, choć też nie zawsze, ludzie ogarnięci pasją tworzenia, którzy pragną w swoich dziełach pozostawić część siebie. W przypadku Andrzeja Wajdy taki proces rozpoczął się od starannego pielęgnowania rodzinnej korespondencji, zdjęć, pamiątek z czasów dzieciństwa i pierwszych rysunków. Trwał przez całe życie, stopniowo przechodząc do coraz skrupulatniejszego kolekcjonowania pracy umysłu i ręki. Nie tylko na papierze, ale również na zachowanych fotografiach i taśmach magnetycznych możemy obserwować świadectwo niezwyklej aktywności (artystycznej i nie tylko) polskiego reżysera.

W zamierzeniu Wajdy układ archiwum miał być podporządkowany przede wszystkim jego szeroko rozumianej działalności artystycznej. Ten zamysł jest kontynuowany. Oprócz tego materiały archiwalne dzielą się według kryteriów tematycznych: biograficznych, poświęconych inicjatywom i przedsięwzięciom niezwiązanym *stricte* z działalnością filmową i teatralną, oraz różnorodnych kolekcji przekazywanych lub zbieranych przez samego Wajdę. To opis niepełny, do pewnego stopnia mylący, daleki od ścisłego ujęcia tematu. Archiwum Andrzeja Wajdy najlepiej określić jako barwną mozaikę o trudnych do ścisłego wykreślenia wewnętrznych granicach, która przedstawia bogaty życiorys reżysera, a także obrazuje zakres jego powiązań z niezliczoną wręcz liczbą ludzi: od stałych współpracowników z planu filmowego, międzynarodowych sław światowego kina, aspirujących dopiero do wielkiej kariery młodych filmowców, polityków, ludzi kultury i sztuki, a także zupełnie nieznanych nikomu anonimowych widzów, którzy dzielili się swoimi życzeniami, wrażeniami i wątpliwościami.

Trudno w krótkim tekście scharakteryzować nawet w zarysie bogatą i ciągle powiększającą się spuściznę archiwalną, aby nie powstało uczucie niedosytu. Najłatwiej uzmysłwić sobie, iż archiwum jest odzwierciedle-

niem biografii reżysera. Każdy film, każda sztuka teatralna ma dokumentację będącą świadectwem pracy nad danym dziełem. Przepastne materiały filmowe rozciągają się od zrealizowanego w konwencji filmu niemego *Złego chłopca*, aż do mających oficjalną premierę w 2017 roku *Powidoków*. Są to między innymi: prywatne zapiski, szkice, scenopisy i scenariusze (ciągle zmieniane, udoskonalane, posiadające różnych autorów i wiele wersji), korespondencja prywatna i urzędowa, fotosy, materiały związane z promocją i dystrybucją filmów, książki, plakaty, rekwizyty filmowe oraz skrupulatnie zbierane wycinki prasowe. Podobną dokumentację mają wyreżyserowane przez Wajdę sztuki teatralne. Nie wszystkie wymarzone projekty udało się zrealizować. Niektóre dokumenty świadczą o pracy nad wybranymi tematami przez kilka lat, a nawet – jak w przypadku *Przedwiośnia* – przez dziesięciolecia. Inne źródła tylko sygnalizują pewien ślad, chwilowe zainteresowanie daną tematyką. Same niezrealizowane projekty filmowe to ponad sto tytułów, teatralnych przynajmniej kilkanaście. Dołączmy do tego udokumentowany udział Wajdy w wielu festiwalach, aktywne uczestnictwo jako organizator i koordynator w licznych instytucjach filmowych czy wreszcie kierowanie Zespołem „X”. Niemniej istotnymi materiałami, świadczącymi o żywej recepcji dorobku twórczego Wajdy, są prace magisterskie i doktorskie, czasem przysyłane do archiwum na jego osobistą prośbę.

W archiwum przechowywane są również cenne materiały dotyczące zarówno młodości Andrzeja Wajdy, jak i jego najbliższej rodziny. Znajdują się tu między innymi: rodzinne fotografie, korespondencja i dokumenty urzędowe (w tym świadectwa szkolne). Wyjątkową wartość mają również dzienniki i kieszonkowe kalendarze, systematycznie, acz z różną częstotliwością, prowadzone od lat czterdziestych do końca życia. Stanowią one nieoceniony materiał do poznania profilu osobowościowego Wajdy, jego sposobu pracy i odbioru przez niego rzeczywistości. Niektóre z nich same w sobie obrazują nie tylko osobowość artysty, ale okazują się kunsztownymi dziełami artystycznymi: szkice ilustrujące strony dzienników są wyrafinowanym dopełnieniem przemyśleń, które Wajda uzewnętrzniał za pomocą pisma. Nadzwyczajną wartość ma również obszerna korespondencja ze współpracownikami (aktorami, pisarzami, innymi reżyserami), ludźmi ze świata kultury i polityki.

Działalność społeczna Wajdy została udokumentowana w różnych projektach, zrealizowanych lub nie, na które składają się między innymi: Panorama Powstania Warszawskiego, Orzeł Morski w Gdyni, Pochód na Wawel, Pawilon Wyspiańskiego, radomska „Elektrownia” czy w końcu najważniejsze chyba zrealizowane marzenie reżysera i jego małżonki: Centrum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> Obecna nazwa tej instytucji to Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha.





Zdjęcia są własnością Archiwum Muzeum Manggha. Fot. Kamil A. Krajewski

Prawdziwą skarbnicą informacji o bogatym życiu Wajdy są nagrania nie tylko filmów (fabularnych, dokumentalnych i tych nakręconych o samym reżyserze) oraz przedstawień teatralnych, ale także zapisy z planów filmowych, spotkań autorskich, dokumentujące wypowiedzi dla mediów, audycje i programy telewizyjne poświęcone polskiemu artyście, a także nagrania dźwiękowe o unikalnym już dzisiaj charakterze, relacjonujące spotkania z widzami.

W archiwum znajduje się również niewielka w skali całej kolekcji muzeum Manggha liczba rysunków Wajdy, niezwiązana z jego tematami filmowymi i teatralnymi, nierzadko z najwcześniejszego okresu jego twórczości. Szczególnie cenną częścią zbiorów jest obszerna biblioteka, na którą składają się pozycje poświęcone Wajdzie oraz książki z prywatnego księgozbioru reżysera, gromadzone na przestrzeni lat, nierzadko posiadające autorskie dedykacje.

Powyższy opis jest tylko zarysem, małym wycinkiem obrazującym rzeczywistość, z którą styka się każdy, kto choć raz odwiedził Archiwum Andrzeja Wajdy. Jest to archiwum żywe, nie tylko dlatego, że cały czas udostępnia na różne sposoby własne zasoby, ale także w wyniku stałego powiększania się jego materiału badawczego i pola do naukowej eksploatacji. Świadczy o tym zakres wykorzystywania materiałów archiwalnych nie tylko w publikacjach naukowych, popularnonaukowych i pracach dyplomowych, ale także w filmach poświęconych Wajdzie<sup>2</sup>, licznych wystawach, a także opracowaniach źródłowych. Wyjątkową pozycję stanowi udostępnione w postaci faksymile notatki artysty: wydany we Włoszech zeszyt roboczy z jego podróży do Izraela i Ziemi Świętej w 1988 roku, podczas której wystawił w Narodowym Teatrze Habima *Dybuka* Szymona An-skiego, a także egzemplarz reżyserski do *Makbeta*, ostatniego przedstawienia wyreżyserowanego przez Wajdę na deskach Teatru Starego<sup>3</sup>.

## BIBLIOGRAFIA

Wajda A., *Dybuk*, d' Arte grafica Lucini, Milano 2015.

<sup>2</sup> Mam tu na myśli film dokumentalny w reżyserii Jurija Kuzawkowa pod tytułem *Wajda. Kraski* z 2016 roku, a także jeden z ostatnich z udziałem samego Wajdy pod tytułem *Idea jest najważniejsza – architektoniczne pasje Andrzeja Wajdy* według scenariusza Krzysztofa Ingardena w reżyserii Jacka Link-Lenczowskiego, którego premiera odbyła się w 2017 roku.

<sup>3</sup> Faksymile jest prezentowane na wystawie w Muzeum Interaktywnym Centrum Edukacji Teatralnej w Narodowym Teatrze Starym w Krakowie. Oryginał znajduje się w Archiwum Andrzeja Wajdy.

